

Dr Krzysztof Boroda
Dr Piotr Guzowski
Dr Marzena Liedke

Nauki pomocnicze historii do końca XVIII wieku – literatura

Chronologia (dr. K. Boroda):

J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 1983 lub 2001 (dalej: J. Szymański, *Nauki...*);

Chronologia polska, red. B. Włodarski, Warszawa 1957, s.23-124;

Czas w kulturze, Warszawa 1988, s. 331-374;

A. Gurewicz, *Kategorie kultury Średniowiecznej*, Warszawa 1976, s.29-42, 95-155;

T. Wierzbowski, *Vademecum. Podręcznik dla studiów archiwalnych*, Warszawa-Lwów 1926.

Dyplomatyka (dr K. Boroda):

J. Szymański, *Nauki...*;

K. Maleczyński, B. Bielińska, A. Gąsiorowski, *Dyplomatyka wieków Średnich*, Warszawa 1971.

Genealogia i prosopografia (dr M. Liedke):

J. Szymański, *Nauki...* ;

U. Augustyniak, *Testamenty ewangelików reformowanych w Wielkim Księstwie Litewskim*, Warszawa 1992;

K. Przyboś, *Testament Gryzeldy Konstancji z Zamoyskich Wiśniowieckiej z 1672 r.*, „Genealogia”, 15, 2003

J. Bieniak, *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce w okresie XIII – XIV wieku* [w:] *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, Wrocław 1978;

A. Boniecki, *Herbarz polski*, Warszawa 1899 – 1913 (17 tomów; reprint);

Tegoż, *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*, Warszawa 1887 (reprint);

Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego, Kraków 1870 (repr. Warszawa 1982)

J. S. Bystroń, *Nazwiska polskie*, Warszawa 1993;

W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. I i II, Warszawa 1959;

M. Pach, *Genealogia starożytnego domu Ichmościów Panów Złotnickich – Źródło genealogiczne w dokumentach Andrzeja Złotnickiego z przełomu XVII – XVIII w.*, „Genealogia”, 14, 2002

M. Górny, *Uwagi o badaniu przewisk i nazwisk staropolskich*, *Genealogia*, t. 6, 1995;

O. Hedemann, *Testamenty brastawsko – dziśnieńskie XVII – XVIII wieku jako źródło historyczne*, Wilno 1935;

S. Leitgeber, *Kościeleccy herbu Ogończyk. Nagły upadek magnackiego rodu w końcu XVI wieku*, „Genealogia” 4, 1994;

K. Mosingiewicz, *Mieleccy herbu Gryf* [w:] *Spółczesność Polski Średniowiecznej*, t. III, Warszawa 1975;

K. Niesiecki, *Herbarz polski*, Lipsk 1839 – 1846 (10 tomów; reprint);

B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, Kraków 1858 (reprint);

R. T. Prinke, *Poradnik genealoga amatora*, Warszawa 1992; Poznań 2006
M. Nowaczyk, *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*, Warszawa 2005
K. Przyboś, *Awans społeczny Lubomirskich herbu Drużyna od XIV do początku XVII wieku*, „Genealogia” 4, 1994;
Ł. Lubicz – Łapiński, *Łapy i ich mieszkańcy. Za ścianki Łapińskich w XV – XVIII w.*, Białystok 2004
Spis szlachty Królestwa Polskiego z dodaniem krótkiej informacyi o dowodach szlachectwa, Warszawa 1851 (reprint);
L. Stone, *Prosopography „Daedalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences”*, 1971;
J. Wolff, *Kniazowie litewsko – ruscy od końca XIV wieku*, Warszawa 1895;
Tegoż, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386 – 1795*, Kraków 1885.

Geografia historyczna (dr M. Liedke / dr P. Guzowski):

J. Szymański, *Nauki...*;
S. Arnold, *Geografia historyczna Polski*, Warszawa 1951;
S. Alexandrowicz, *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*, t. I, Poznań 1989;
Tenże, „*Mappa szczegulna województwa podlaskiego*” Karola de Pertheesa z 1795 roku „*Studia Podlaskie*”, t. I, Białystok 1990;
Tenże, *Warsztat historyka kartografii Karola Buczka [w:] Z Dziejów Kartografii*, t. VII, 1995;
J. Burszta, *Od osady słowiańskiej do wsi współczesnej. O tworzeniu się krajobrazu osadniczego ziem polskich i rozplanowaniu wsi*, Wrocław 1958;
T. Dunin-Wąsowicz, *Klimat jako czynnik kształtujący środowisko człowieka w Średniowieczu*, [w:] *Problemy nauk pomocniczych*, t. 3, Katowice 1974, s. 17-35;
B. Fagan, *The Little Ice Age: How Climate Changed History 1300-1800*, New York 2000;
H. Maruszczak, *Tendencje zmian klimatu ziem polskich w czasach historycznych*, „*Przegląd Geograficzny*” 59, z. 4, 1987, s. 471-485;
J. Topolski, *Wprowadzenie do historii*, Poznań 1998;
K. Zalewska-Lorkiewicz, *Ilustrowane mappae mundi*, Warszawa 1997.

Materiał ćwiczeniowy:

Old maps of Lithuania from the Collection of the Vilnius University Library, v. I (mapy i katalog);
S. Alexandrowicz, *Rozwój kartografii Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do połowy XVIII wieku*, t. II (mapy i plany), Poznań 1989.
Polonia. Atlas map z XVI-XVIII wieku, Warszawa 2005

Heraldyka (dr M. Liedke):

J. Szymański, *Nauki...*;
J. Bieniak, *Heraldyka polska przed Długoszem [w:] Sztuka i ideologia XV wieku*, Warszawa 1978;

- A. Boniecki, *Herbarz polski*, Warszawa 1899 – 1913 (17 tomów; reprint);
- Tegoż, *Poczet rodów w Wielkim Księstwie Litewskim w XV i XVI wieku*, Warszawa 1887 (reprint);
- M. Cetwiński, *Mityczne wzorce i społeczne funkcje legend herbowych Czartoryskich i Czetwertyńskich*, „Genealogia” 1, 1991;
- T. Jurek, *Krąg rodzinny starosty wielkopolskiego Wierzbicęty (1352 – 1369), czyli początki rodu Niesobiów*, „Genealogia” 1, 1991;
- J. Liskeviciene, *XVI – XVIII amžiaus knygu grafika: herbai senuosiuose lietuovos spaudiniuose*, Vilnius 1998;
- J. Łojko, *Fryz heraldyczny z kaplicy klasztornej Św. Jakuba w Łądzie* [w:] „Studia Źródłoznawcze” 23, 1977;
- J. Matuszewski, *Geneza polskiego chama*, Łódź 1982;
- W. Nekanda Trepka, *Liber generationis plebeanorum („Liber Chamorum”)*, t. I i II, Wrocław 1963 i wyd. drugie z 1995 r.;
- K. Niesiecki, *Herbarz polski*, Lipsk 1839 – 1846 (10 tomów; reprint);
- F. Piekosiński, *Heraldyka polska wieków Średnich*, Kraków 1899;
- J. Sikorska – Kulesza, *Weryfikacje szlachectwa jako instrument stanowej degradacji drobnej szlachty na litwie i Białorusi w latach 1831 – 1868*, „Przegląd Wschodni” 2, z. 3, 1992/1993;
- J. Szymański, *Herbarz Średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993
- Współczesna heraldyka samorządowa i jej problemy, red. W. Drelicharz, Z. Piech, Kraków 2000
- T. Wasilewski, *Nobilitacje miast w dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów* (maszynopis)

Ikonografia (dr P. Guzowski):

- J. Białostocki, *Pięć wieków myśli o sztuce*, wyd. II, Warszawa 1976, s. 249-274;
- J. Karwasińska, *Drzwi gnieźnieńskie a rozwój legendy o świętym Wojciechu*, [w:] *Drzwi gnieźnieńskie*, pod red. M. Walickiego, t. I, Wrocław 1956, s. 20-41;
- Tomasz Ginter, *Wątki hagiograficzne Św. Wojciecha w ikonografii Drzwi Gnieźnieńskich*, „Kwartalnik Historyczny” 108, 2001, nr.4;
- G. Labuda, *Święty Wojciech*, Wrocław 2000;
- Z. Piech, *Czy ikonografia historyczna powinna być nauką pomocniczą historii?* [w:] *Tradycja i perspektywy nauk pomocniczych historii w Polsce*, red. M. Rokosz, Kraków 1995.

Materiał ćwiczeniowy:

- Drzwi gnieźnieńskie*, praca zbior. pod red. M. Walickiego, t. III, Wrocław 1956;
- Jan Kanapariusz, *Żywot Świętego Wojciecha pierwszy* [w:] *Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego*, przeł. K. Abgardowicz, Warszawa 1966;
- Brunon z Kwerfurtu, *Świętego Wojciecha Żywot Drugi*, [w:] *Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego*, przeł. K. Abgardowicz, Warszawa 1966.

Metrologia (dr P. Guzowski):

- J. Szymański, *Nauki...*;
- J. Arentowicz, *Miary polskie*, Warszawa 1972;

A. Dunin – Wąsowicz, *Miary rolne i miary przestrzeni*, Warszawa 2000;
Taż, *pomiary gruntu w Koronie w XVI-XVIII w.*, Warszawa 1994;
W. Kula, *Miary i ludzie*, Warszawa 1970 lub 2004;
K. Skupieński, *Struktury systemowe polskich miar zbożowych w XVI wieku*, „Przegląd Historyczny” 69, 1978, s. 623-646;
E. Stamm, *Staropolskie miary*, cz. 1, *Miary długości i powierzchni*, Warszawa 1938;
T. Wierzbowski. *Vademecum. Podręcznik dla studiów archiwalnych*, wyd.2. Lwów 1926.

Materiał ćwiczeniowy:

Lustracja województwa krakowskiego 1564, wyd. J. Małecki, Warszawa 1962
Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego, wyd. K. Chłapowski i H. Żytkowicz, Warszawa-Łódź 1992
Inwentarz starostwa sanockiego z roku 1523 AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego I, 21
Inwentarz starostwa sanockiego roku 1548, AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego LVI, S. 8,

Neografia staropolska (dr M. Liedke):

J. Szymański, *Nauki...*;

A. Gieysztor, *Zarys dziejów pisma łacińskiego*, Warszawa 1973;
W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*, Kraków 2002.

Materiał ćwiczeniowy:

Fragmenty rejestru pomiarów włócznej starostwa łosickiego z 1560 r., Archiwum Skarbu Koronnego, AGAD;
Fragmenty Archiwum Woronieckich z Huszlewa, Archiwum Państwowe w Lublinie;
Fragmenty Kamery Wojennej i Domen, Archiwum Państwowe w Białymstoku.

Numizmatyka (dr P. Guzowski):

J. Szymański, *Nauki...*;

T. Kałkowski, *Tysiąc lat monety polskiej*, Kraków 1981;
R. Kiersnowski, *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*, Warszawa 1965;
R. Kiersnowski, *Moneta w kulturze wieków średnich*, Warszawa 1988, s. 111-163;
R. Kiersnowski, *Pradzieje grosza*, Warszawa 1975;
E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem z Polską związanych*, t. 1-3, Warszawa 1974-1977;
Z. Piech, *Monety, pieczęcie i herby w systemie symboli władzy Jagiellonów*, Warszawa 2004;
S. Suchodolski, *Najdawniejsze monety polskie jako źródło dające poznać dzieje pierwszej monarchii* [w:] *Aetas media aetas moderna. Studia ofiarowane prof. H. Samsonowiczowi w 70 rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 299-313;
J. Szwagrzyk, *Pieniądz na ziemiach polskich X-XX w.*, Wrocław 1973;
Z. Żabiński, *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław 1981;

Materiał ćwiczeniowy:

Monety polskie i z Polską związane XI-XVIII w. (zbiory własne).

Paleografia i neografia ruska (dr M. Liedke):

A. Horodyski, *Podręcznik paleografii ruskiej*, Kraków 1959;

T. Rott – Żebrowski, *Historia pisma ruskiego*, Lublin 1987;

W. N. Szczepkin, *Russkaja paleografija*, Moskwa 1967;

K. Pietkiewicz, *Cyrylica*, Poznań 1996.

Materiał ćwiczeniowy:

Sbornik paleograficznych' snimkow' s' drewnich' gramot' i aktow' chraniszczichsja w' wilenskom' central'nom' archiwie i Wilenskoj Publicznoj Biblioteke (1432 – 1548), Wil'na 1884

Pirmasis Lietuvos Statutas, Vilnius 1985;

K. Pietkiewicz, *Cyrylica*, Poznań 1996

Paleografia łacińska (dr K. Boroda):

J. Szymański, *Nauki...*

A. Gieysztor, *Zarys dziejów pisma łacińskiego*, Warszawa 1973.

W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*, Kraków 1951.

T. Wierzbowski, *Vademecum. Podręcznik dla studiów archiwalnych*, Warszawa-Lwów 1926.

Sfragistyka (dr K. Boroda):

J. Szymański, *Nauki...*

T. Karczewska, *Przegląd pieczęci pruskich z dokumentów traktatu toruńskiego z 1466 roku*, „Komunikaty Warmińsko-Mazurskie” 6, 1962, s. 753-779.

Weksylologia (dr P. Guzowski):

J. Szymański, *Nauki...*;

J. Ptak, *Chorągiew w komunikacji społecznej w Polsce piastowskiej i jagiellońskiej*, Lublin 2002, s. 39-90;

A. Znamierowski, *Insignia, symbole i herby polskie. Kompendium*, Warszawa 2003, s. 1-9,

40-57, 143-183.

Materiał Ćwiczeniowy

Flagi historyczne z serwisu: www.fotw.com

J. Długosz, *Chorągwie krzyżackie*, Warszawa 1987.

Źródłoznawstwo (dr P. Guzowski):

J. Szymański, *Nauki...* wyd. z 1983 r.;

J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*, Wrocław 1964;

E.A. Mierzwa, *Historia historiografii*, t. 1, Toruń 2002;

J. Topolski, *Wprowadzenie do historii*, Poznań 1998.